

ENTREVISTA

a César Coll

UN FACTOR DE QUALITAT DEL SISTEMA EDUCATIU

Manel Seguer Caballé, EAP de Sant Boi de Llobregat

Manel Seguer.- Seria una obvietat als que ens movem en aquest "negoci" presentar en César Coll. Però el que potser molts companys no saben és que vas participar, d'una forma molt clara, en els inicis del Equip, en el que serien els Serveis d'Assessorament lligats a l'Administració, en concret, a l'Administració Local. Quin record tens d'aquella experiència?

César Coll.- La veritat és que ja fa molts anys no? Fa vint anys. Jo feia poc que havia tornat de Ginebra i va ser quan em vaig fer càrrec de l'assignatura de Psicologia de l'Educació i, juntament amb altres companys, vam decidir que no podíem fer una Psicologia de l'Educació deslligada del que era la realitat del món educatiu i del món de les escoles. Llavors vam fer un projecte de creació de Serveis Psicopedagògics que vàrem anar "a vendre" als Ajuntaments sense més preàmbuls. Vam anar a molts Ajuntaments i, al final, n'hi van haver dos que van acceptar la proposta i aquests dos, tu ho saps perfectament, van ser Sant Boi de Llobregat i Sant Just Desvern. El record que guardo és molt bo; encara recordo quan, al principi de la creació del Servei, el primer any o més d'un, fèiem sessions de supervisió o de treball cada setmana.

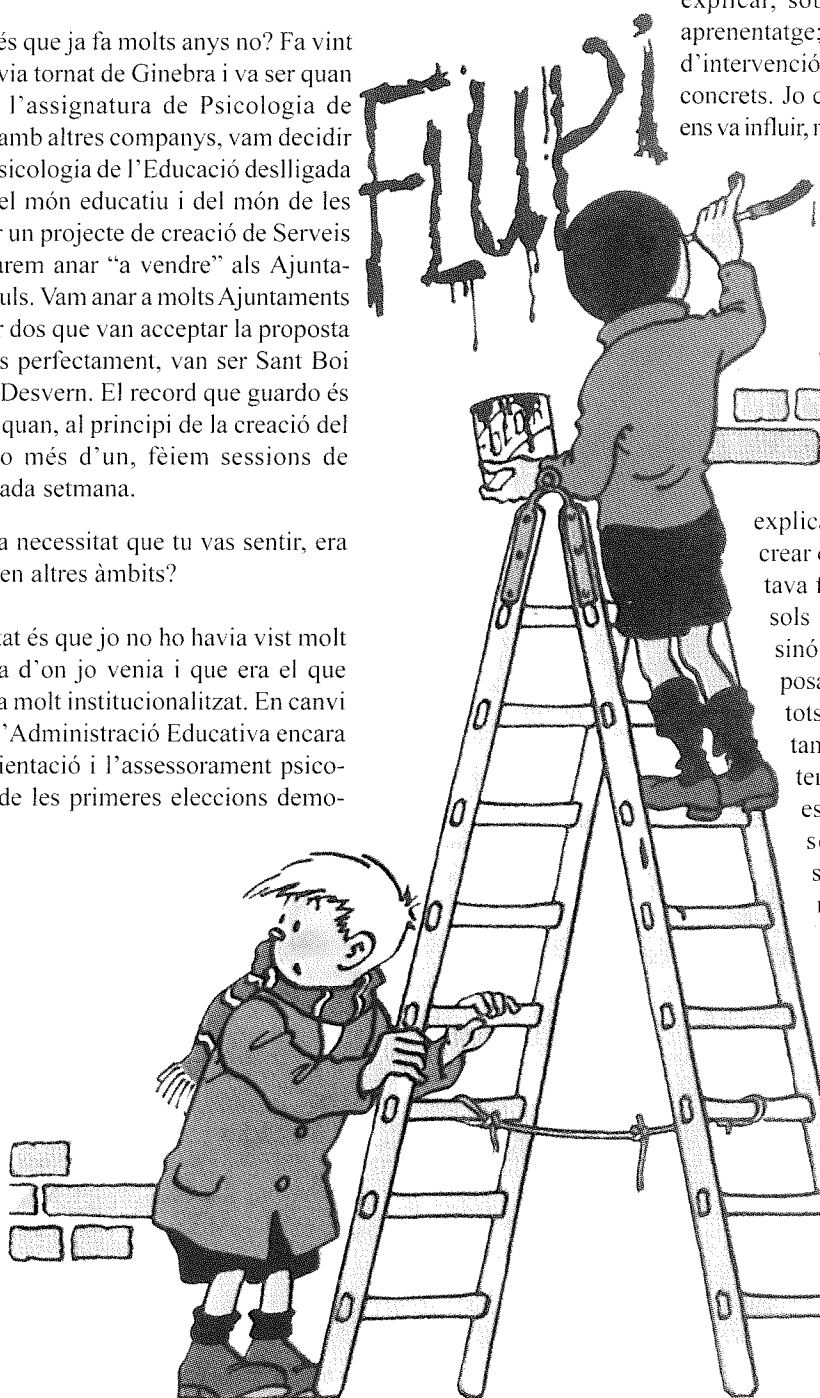
Manel Seguer.- Aquesta necessitat que tu vas sentir, era fruit del que havies vist en altres àmbits?

César Coll.- No, la veritat és que jo no ho havia vist molt perquè a Suïssa, que era d'on jo venia i que era el que coneixia més, això estava molt institucionalitzat. En canvi aquí, cal no oblidar que l'Administració Educativa encara no se n'ocupava de l'orientació i l'assessorament psicopedagògic. Era l'època de les primeres eleccions democràtiques als Ajuntaments i n'hi havia alguns d'aquests que eren molt actius. Era clar que l'escola havia de rebre algun tipus d'atenció, des del punt de vista de l'orientació i la intervenció psicopedagògica. També va venir tot molt determinat per la nostra concepció teòrica de la Psicologia de l'Educació. Nosaltres, des de llavors que ho hem anat perfilant, sempre hem vist la Psicologia de l'Educació com en tres bran-

ques, una més teòrica, més conceptual, com un intent de, a través de la recerca, proporcionar models explicatius de tot allò que té a veure en els processos d'ensenyament i aprenentatge en l'àmbit educatiu escolar; una segona que nosaltres li diem de disseny, l'objectiu de la qual és elaborar propostes per intervenir, no sols ja per explicar, sobre aquests processos d'ensenyament i aprenentatge; i una tercera que diem tècnica o pràctica, d'intervenció directa per a la resolució de problemes concrets. Jo crec que això, probablement, és el que més ens va influir, més que no pas el coneixement d'experiències prèvies. Això i la consciència de la necessitat immensa que hi havia.

Manel Seguer.- Les expectatives que llavors podíeu tenir del que podia ser la intervenció assessora, fins a quin punt s'han anat confirmant amb el que ha estat el treball específic dels Equips?

César Coll.- Crec que cal distingir dos nivells. En aquell moment, jo recordo encara perfectament quan anàvem a explicar a alguns Ajuntaments la proposta de crear els Serveis Psicopedagògics, i el que costava fer-se entendre per alguns d'ells. Però no sols alguns van acceptar la nostra iniciativa, sinó que van haver-n'hi d'altres que es van posar en marxa, d'una forma generalitzada, en tots els municipis importants. El fet de veure també que l'Administració va crear, al poc temps, els EAPs i que avui en dia la xarxa està consolidada i que ningú discuteix la seva necessitat, doncs això és una satisfacció perquè vol dir que l'aposta responia a una realitat i a una necessitat. Una altra cosa és en relació al contingut. En aquells moments dels inicis dels Equips no existia una definició del treball psicopedagògic més propera al que avui dia entenem; és a dir, una definició que centrés el focus de la intervenció en els processos d'ensenyar i aprendre i en els processos educatius. Nosaltres sempre dèiem que la intervenció agafava tots aquests àmbits, però que el punt de partida i el punt d'arribada havia de ser l'aula i el professor amb els seus alumnes. I crec que aquesta idea s'ha anat enriquint, ampliant, diversificant i,

tot i que òbviament hi ha moltes maneres d'entendre-la, continua sent una idea clau, àmpliament compartida en aquest moment.

Manel Seguer.- Juntament amb la hipòtesi que per assolir millores per alumnes en concret era molt necessari el fet de vincular-les amb el treball amb equips de professors per l'anàlisi i la reflexió sobre àmbits curriculars, organitzatius, ...

César Coll.- Totalment. En aquell moment que nosaltres no teníem tan desenvolupat el que és el marc teòric constructivista, tal com després l'hem anat elaborant, i que no coneixíem o no estava difosa la perspectiva sistèmica, recordo molt bé l'argument que sempre donàvem en les propostes que fèiem als Ajuntaments. L'argument era fer èmfasi en el treball preventiu, i una vessant del treball preventiu era el treball amb els professors, perquè realment són ells, en últim terme, els que poden modificar o no les activitats d'ensenyament i aprenentatge i tota la tasca educativa. Són ells, en realitat, l'instrument del treball preventiu; aquest ha de passar a través de la col·laboració amb el professorat. I aquí sí que crec que hem fet un gran avenç perquè, per exemple, idees d'aquest estil, s'han anat configurant com un background compartit per gairebé tothom.

Manel Seguer.- En aquests vint anys, que són els que tenen els Equips, s'ha fet molt de camí i han sobrevingut molts canvis: la inserció a l'Administració és un element clau, la Reforma Educativa, ... Hi ha hagut també la sensació de què hem anat perdent coses i hem anat guanyant coses. D'alguna forma el que possiblement s'ha guanyat pel que fa a la consolidació dels Equips, s'ha pogut perdre en relació a l'autonomia i llibertat de les què gaudien els Equips..

César Coll.- La veritat és que sí, sempre que hi ha canvis vol dir que es guanyen coses i es perden coses. Una altra cosa és la valoració que es fa del que es guanya i del que es perd. Jo crec que aquí el punt d'inflexió que, sincerament per mi es decisiu, i penso que sense ell la realitat del que és avui la xarxa d'Equips seria diferent, va ser la LOGSE. Més concretament, el fet de què la LOGSE tingués clar, quan es va dissenyar, que hi havia una sèrie de factors de qualitat, més enllà de les reformes estructurals que al final és el que tothom coneix i al voltant de les quals s'organitzen les discussions i els debats. La LOGSE té tot un capítol sobre mesures de qualitat i una d'aquestes mesures, que es va agafar com decisiva, era, justament, els Serveis d'Orientació i Intervenció Psicopedagògica. Això va generar una dinàmica que és el que va permetre, amb una certa facilitat, passar de la no existència d'aquests Serveis, des del punt de vista de l'Administració Educativa, a crear una xarxa que, encara que pugui tenir buits i estigui lluny de ser satisfactòria del tot i de tenir tots els recursos i el personal que seria necessari, ningú nega com a necessitat. D'això fa 15 anys, i hem passat de què fos una excepció i una experiència interessant, a què sigui un recurs del sistema. Evidentment, al plantejar aquests Equips com un recurs del sistema educatiu, els fa sotmetre a l'assoliment dels objectius del mateix sistema, per tant allunyats de plantejaments d'assessorament entesos com de professionals externs que no formen part del sistema. Es pot viure com un guany o com una pèrdua; jo personalment crec que és un guany i que el balanç general és positiu. No vull dir que no hagi generat problemes, però aquest fet és el que ha permès el desenvolupament de la xarxa, la identificació dels Equips i que, malgrat tot, avui en dia no es posi en qüestió la necessitat d'aquests Serveis i el fet de què és un element fonamental de qualitat del sistema educatiu. Una altra cosa és que s'hagi encertat o no en el model concret d'organització, en la definició i funcions.

Manel Seguer.- En relació al contingut, quina creus que ha estat l'aportació en la millora de la institució escolar que hem pogut aportar els EAPs durant aquests 20 anys?

César Coll.- Bé, el problema dels EAPs és que jo crec que la seva

intervenció és una intervenció tan difusa que a vegades és difícil d'identificar, i això fa que també, a cops, s'entengui malament la seva feina. Si no es té en compte la intervenció dels EAPs, tot el plantejament d'atenció a la diversitat -el seu discurs i les seves realitzacions-, que està molt vinculat al que és el treball dels EAPs, no es pot entendre. El que passa és que, de vegades, és difícil objectivar i quantificar l'impacte d'aquest treball, com es fa habitualment en els estudis d'avaluació i seguiment, però jo estic convençut que l'aportació ha estat decisiva. No crec que ningú posi en dubte actualment la necessitat del recurs; i, és clar, si no es posa en dubte és perquè realment ha donat una resposta i hi ha una valoració darrera.

Manel Seguer.- A més d'aquesta actuació inicial, des de la Universitat també en aquests anys s'ha anat col·laborant amb la formació dels Equips i en la seva formació complementària, cal recordar el Màster en Intervenció Educativa i Assessorament Psicopedagògic. Ara i aquí, què hi hauria d'haver a la "maleta" d'un professional d'EAP?

César Coll.- Jo crec que aquí les sensibilitats han evolucionat també, i això ho hem vist molt clarament a la Universitat quan hem tingut iniciatives d'aquest estil. Si mirem enrera, la majoria dels professionals que van entrar als EAPs no havien rebut una formació específica per a treballar en intervenció psicopedagògica; o eren pedagogs o eren psicòlegs que havien fet diferents especialitats, sense rebre una formació inicial des d'aquella perspectiva d'intervenció. Són professionals que, en realitat, han après la professió exercint-la en el lloc de treball. En el cas del Màster que es va fer amb els Equips, allà hi havia una necessitat afegida que era la introducció de la Reforma, del nou model curricular, de tota la qüestió de l'atenció a la diversitat, la definició dels Equips com serveis especialitzats d'atenció a la diversitat, etc. Però això, en aquest moment, ha desaparegut com a necessitat degut a l'aparició del títol de Psicopedagogia i a l'evolució de la formació inicial de la llicenciatura de Psicologia. El que fa falta avui en dia per a la gent dels Equips, des del punt de vista de la formació permanent, ja és d'un altre nivell. El que té sentit és que els professionals dels Equips tinguin facilitats per participar en Masters més específics o en cursos de Postgrau sobre continguts més delimitats, o fins i tot en Programes de Doctorat on s'abordin problemàtiques des de la perspectiva d'aprofundiment en una temàtica que pel seu desenvolupament professional i per les seves pròpies opcions pugui interessar-los.

Manel Seguer.- Com a contingut d'aquesta formació complementària o formació continuada, sovint des de les Institucions, la Universitat és una i el Departament n'és una altra, acostumen a oferir, bé formació sobre marcs conceptuals, és a dir, formació més a nivell teòric, bé al voltant d'instruments concrets, per exemple, proves d'avaluació diferents o procediments tipus que s'estableixin. A vegades pensem que possiblement, utilitzant les paraules del currículum, es centra més la formació en el què que en el com, en el sentit que, tenint clars els instruments i els recursos de què es disposa per a treballar, com això s'incorpora al treball amb el docent, amb l'equip docent i amb la institució, és a dir, tot allò que tindria a veure amb les estratègies d'intervenció assessora.

César Coll.- La meua opinió és que qui més sap d'intervenció en aquest

moment sou els que esteu intervenint. Jo sincerament em trobo a disgust, incòmode, quan des de la Universitat ens trobem en la situació d'haver de dir als professionals el com, i d'haver de teoritzar sobre el com, perquè aquest teoritzar sobre el com en tot cas ho hauríeu de fer vosaltres que sou els que feu aquest com cada dia. El que podem fer des de la Universitat, i que probablement no es fa, és donar més elements per a què vosaltres pugueu reflexionar sobre el com. Però aquests elements hauran de ser, necessàriament, eines conceptuais i eines metodològiques, més aviat a nivell teòric i a nivell de reflexió, de principis i de conceptes, utilitzant la terminologia del currículum, que no pas a nivell de procediments o d'estratègies, perquè penso que el nostre treball, en tot cas, pot ser un treball de reflexió, de recerca o d'indagació del que feu vosaltres, però jo no em sento autoritzat per dir com s'ha d'intervenir. Una altra cosa és arribar a fer un plantejament que pogués integrar l'aportació dels professionals, que són els que tenen aquest saber fer i aquest coneixement, i que són els que poden d'identificar les seves mancances. El que nosaltres podem fer es ajudar oferint eines que els professionals utilitzin, si les troben útils, per a reflexionar millor críticament sobre la seva pròpia pràctica.

Manel Seguer.- Independentment a la formació rebuda, al llarg dels anys d'intervenció dels EAPs, el que s'ha anat veient són les dificultats que a cops té la nostra actuació en algun centre. Centres més refractaris als canvis que, si no els rebutgen obertament, costa molt que incorporin qualsevol tipus d'intervenció que modifiqui alguna de les seves perspectives. Això s'ha vist més clarament, perquè la intervenció és més àmplia a Primària, i això es comença a veure a Secundària. Possiblement hem de poder conviure amb aquest tipus de centre que és més homeostàtic, no creus?

César Coll.- Se m'acudeixen dos comentaris al que dius. El primer és que aquests processos requereixen temps. Jo recordo perfectament que, quan començàvem, un dels problemes era aquest i era un dels temes que sortien en totes les sessions de treball i d'assessorament. És a dir, com fer la intervenció en aquells centres de Primària que no volien ni sentir parlar del Servei Psicopedagògic. Això no vol dir que no hi hagi avui alguns centres reticents a Primària, però estaràs d'acord amb mi que hi ha hagut un canvi en vint anys, que la presència dels Equips ha fet camí i que el número de centres impermeables o refractaris ha disminuït considerablement ...

Manel Seguer.- ... S'ha concretat i limitat a uns quants.

César Coll.- Exacte, els més recalcitrants, per dir-ho d'alguna manera, que tenen a més una problemàtica específica. Això ha passat de ser el més habitual a ser l'excepció. Jo crec que a Secundària cal donar-se temps i al final acabarà passant el mateix. La segona consideració és que llavors ja pensava, i ho continuo pensant, amb totes les matisacions que vulguis, que un, no pot quedar-se quiet davant d'un centre refractari, que les condicions de la intervenció s'han de ponderar molt. El discurs aquell de dir "si no hi ha unes mínimes condicions, jo no faig

cap intervenció" em sembla que és molt perillós, en general. Entenc que un ha d'intentar intervenir exhaurint totes les possibilitats i, si al final només pot intervenir limitadament, doncs bé, però que no ha de rebutjar qualsevol intervenció, encara que li sembli que és una intervenció que té uns efectes molt escadussers, justament perquè crec en aquest factor de temps i d'evolució. És molt difícil guanyar-se un espai quan s'està totalment absent d'aquest espai, però quan tu formes part d'un recurs del sistema, els teus destinataris últims són els alumnes i per tant tu estàs obligat, jo crec, a fer tot el que sigui a favor dels alumnes. Per tant, si et deixen intervenir només així, bé, i si et deixen intervenir més, millor.

Manel Seguer.- Estic absolutament d'acord, però exhaurir les intervencions ens hauria també de permetre no sentir-nos moltes vegades tan omnipotents, perquè pensem que a pesar dels limitats èxits que podem tenir en algun centre, any rera any ens plantegem, possiblement, objectius que van més enllà del que una anàlisi acurada de la intervenció passada i de la història de la intervenció en aquest centre, ens hauria de fer replantejar.

César Coll.- És molt difícil discutir això en abstracte. Hi ha una altra consideració que crec que és important i aquesta no té a veure amb els marcs teòrics, sinó amb l'experiència i les vivències de cadascú. La meua experiència em demostra que 'un, per aconseguir-ne dos, ha de proposar-se'n vuit', i que 'si no se'n proposa vuit, difícilment n'aconsegueix dos'; si d'entrada un valora que 'només en pot aconseguir dos', d'una manera molt estricta, molt analítica i molt racional, i 'només se'n proposa dos', probablement 'no n'aconseguirà dos, n'aconseguirà un, mig o cap'. El que s'hauria d'intentar, per tant, és estirar sempre una mica més del que d'entrada es pensa que es pot fer; a condició, això sí, de no viure-ho malament, que no repercuteixi en una desvalorització ni en una pèrdua de confiança i d'autoestima, que és el risc que es corre amb aquest plantejament.

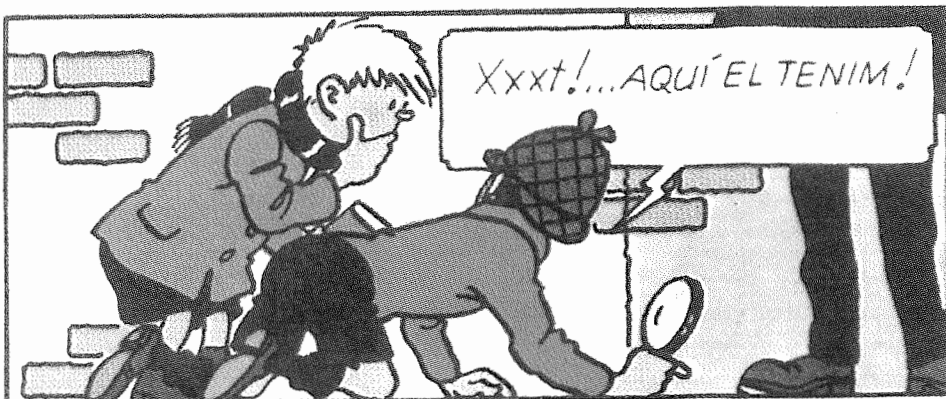
Manel Seguer.- M'ha agradat molt el que deies del temps, sobretot aplicant-lo a Secundària, perquè jo estic convençut de què fa falta temps. Fa falta temps per tot el que ha suposat la Reforma a Secundària, i pensant amb l'assessorament fa falta temps, no tant perquè es resolguin els problemes de la intervenció assessora a Secundària, sinó per saber com queda el dibuix, és a dir, quines són les zones de foscor, quines són les zones clares i on estan els mals de caps, en què ens hem de preocupar i en què no necessàriament ens hauríem de preocupar, i això possiblement ens ho dirà el temps.

César Coll.- Jo també estic convençut, perquè crec que els professionals del Equips necessiten fer-se càrrec d'aquest nou context i de conèixer aquesta situació, que encara no coneixen com la de Primària, perquè la intervenció és molt més recent; i perquè a més això s'està donant en paral·lel amb un procés en què als propis professors els passa el mateix; en aquest moment, són com dues cultures diferents, que a més a més s'han de conjuntar. Jo estic convençut que se li ha de donar temps i que es resoldrà com es va resoldre a Primària, amb les seves dificultats i amb les seves correccions. És a dir, penso que en

bona mesura el procés de Primària, no idènticament, però es repetirà en quant a l'ajustament mutu d'expectatives, de demandes i d'acceptació, perquè com que respon a una realitat i hi ha la necessitat per uns, per altres i per tots, per la Institució plegada, doncs al final s'aconseguirà aquesta acomodació.

Manel Seguer.- Si deixem de banda la Reforma o la Reforma de la Reforma que ens espera, cap a on creus que va l'escola? Com te l'imagines dintre d'uns anys? Quins reptes serien els més peremptoris que hauria d'enfrontar?

César Coll.- Hi ha reptes inevitables, que els tenim

aquí, i després hi ha reptes més conjunturals, però no per això menys preocupants. Fóra molt lamentable que, amb tots els esforços que està costant tirar endavant la implantació del nou sistema educatiu, hi hagués una marxa enrera. Crec que la marxa enrera total és impossible, perquè hi ha aspectes de cultura pedagògica, de cultura de la intervenció en el cas del col·lectiu nostre, de cultura educativa, que són irreversibles. El que sí crec que es pot fer, perquè és el més fàcil sempre de fer, és un canvi a nivell d'estructura, que a la llarga acaba portant també un retrocés en altres aspectes. Crec que això és conjuntural i que fóra molt lamentable; el que passa és que em temo que, tal com s'estan plantejant les coses, al final s'acabi fent, perquè és molt més fàcil i, a més, es faria amb el suport d'una bona part del professorat; perquè quan un té problemes li costa pensar a nivell global, i el que vol és que li resolguin els problemes el més ràpidament possible. Les instàncies polítiques, totes, haurien de tenir claredat per, primer, donar resposta a aquestes angúnies del professorat i trobar solucions que treguin pressió i resolguin problemes; i després, per no canviar el que és una línia d'actuació que en les seves línies generals s'ha de seguir mantenint, si es pensa que és correcta, per més conflictiva que sigui, resolent tot el que s'hagi de resoldre. M'imagino que hi ha haurà un canvi, que es farà marxa enrera, que es carregaran la comprensivitat, que s'introduiran els itineraris, que això suposarà un reflux en relació a la situació actual i que, a la llarga, anirem a una solució mixta que és la que sempre s'acaba imposant. A un nivell més general, el gran repte que té el sistema educatiu actual és que cada cop està més clar, a l'escenari social en què ens movem i cap al que anem, que l'escola i l'educació escolar en general, escoles i instituts, ja no són les úniques instàncies fonamentals de socialització secundària, ja no són les úniques instàncies educatives. Cada cop hi ha més escenaris educatius amb un gran pes, no només sobre la formació de les persones, sobre l'educació en general, sinó també sobre la formació i l'adquisició de coneixements, i més agents educatius. Per tant, assistirem en els propers anys, no sé molt bé com ni de quina manera, a una redefinició de les funcions, de les responsabilitats i del que pertoca a cada un d'aquests escenaris i agents educatius i espero, a més, que això es faci aviat, perquè ara estem agafats en una trampa mortal de necessitat. Si continuem amb la situació actual en la que la culpa de tot la té l'escola, la culpa de tot ho té el sistema educatiu formal, tot allò que va malament és perquè no es fa o no es fa prou bé a les escoles i als instituts, això és una trampa sense sortida perquè no respon a la realitat. És ficar a les escoles i al sistema educatiu en una situació d'absoluta indefensió, perquè ja sabem que això no és cert, ni el tema dels valors, ni cada cop més el tema de l'alfabetització, ni el tema per suposat de tots els transversals, ... L'escola sola no ho pot abordar; per tant, o hi ha un esforç de dir el que li pertoca en aquest nou escenari a l'educació escolar en exclusiva, el que li pertoca compartir amb d'altres agents educatius i el que no li pertoca, però que pot i ha de contribuir a què altres facin, o serà impossible aixecar la valoració social del professorat i serà impossible donar una resposta a les necessitats educatives dels alumnes.

Manel Seguer.- En un article teu comentaves que un criteri de qualitat a nivell educatiu per tot centre hauria de ser l'atenció a la diversitat. En sentit ampli i més macroestructural, aquest tindria repercussió amb l'organització, amb els recursos, amb la manera d'interpretar el currículum, però hi hauria en els centres, a mig termini, altres reptes més concrets que s'hi relacionarien com seria què fer dins de les aules, sobretot a Secundària, amb aquesta diversitat de capacitats, d'interessos, de valors, de motivacions, ...

César Coll.- Penso que un bon professor és aquell que és capaç d'ajudar a cada alumne, si ens creiem els marcs teòrics amb què treballem, en allò que necessita, si és capaç d'adequar la seva acció, és a dir, de satisfer les necessitats educatives del seu alumnat. Un bon centre és el que és capaç de fer això pels seus alumnes i un bon sistema educatiu és el que és capaç de fer això pel conjunt de la població escolar. Què és el que vull dir amb això? Jo crec que aquí el debat està falsejat, en el sentit de què qui ha de ser comprensiu, en el sentit de comprensivitat, i qui ha de donar una resposta a la diversitat no és només el professor dintre de

l'aula; és aquest, és el centre i és el sistema. Els que proposen, per exemple, els itineraris s'equivoquen, perquè entenen només l'atenció a la diversitat com una separació dels alumnes, de la mateixa manera que crec que s'equivoquen els que es neguen en rodó a fer itineraris. El problema no és itineraris sí o itineraris no. El problema és plantejar-se en un centre quins són els recursos que es tenen disponibles, que haurien de ser molt amplis, més del que són actualment, per intentar que no hi hagi cap alumne al que no li oferim, si no ja allò que necessita, almenys allò que s'apropa més al que necessita. Si un fa aquesta reflexió, en un moment determinat el millor per un alumne pot ser treure'l de l'aula. Jo personalment mai negaria aquesta possibilitat. De la mateixa manera que, en un determinat moment, el millor per un alumne pot ser que faci unes assignatures optatives que, en bona part, es puguin allunyar de la resta. Però el que no es pot fer és implantar els itineraris com solució estructural única o prioritària d'atenció a la diversitat. És pot arribar, en canvi, penso, a utilitzar els itineraris des d'una perspectiva que respecti la diversitat i que programi un ampli ventall de mesures per atendre-la, des de les menys segregadores fins aquelles que, si no hi ha més remei, s'hagin d'utilitzar. Quan em pregunten '¿tu estàs d'acord amb els itineraris, sí o no?', sempre responc 'no ho sé, depèn'. Depèn dintre de quin context, de quin marc, de quina estratègia general d'atenció a la diversitat, de com es fan i de per a què es fan. I llavors, si tinc totes aquestes dades, puc dir si estic d'acord o no amb aquest o aquests itineraris concrets. Entesa com a mesura que consisteix en dir 'ara tots el alumnes del país als 14 anys hauran de decidir si volen agafar l'itinerari A, l'itinerari B o l'itinerari C', estic radicalment en contra.

Manel Seguer.- Tot i això, la discussió sobre itineraris sí o itineraris no, sobre l'organització, sobre els recursos, sobre les hores d'atenció que han de rebre els alumnes de Secundària, possiblement finalitzaria amb configuracions diverses però aplicables. No així amb el que passa en una aula ordinària d'un professor en els moments en què té 30 alumnes dintre d'un Institut. Vull dir que les respostes al voltant del que necessitarien els alumnes contemplant l'atenció a la diversitat són més fàcils, en aquests moments, d'incorporar en l'aspecte organitzatiu i estructural dins dels centres que el que pertoca a les estratègies, metodologia i a la planificació de tasques dins de l'aula.

César Coll.- La meua impressió és que moltes problemàtiques derivades de l'atenció a la diversitat en casos extrems, que en aquest moment encara es veu obligat a assumir el professor com únic agent per fer-les front, podrien tenir, probablement, millor solució i millor resposta si es plantegen a nivell institucional i organitzacional. És a dir, penso que el que no hi ha encara és aquesta idea de continuïtat. De fet, en els centres en els que això hi és, es veu que la problemàtica que tenen els professors dins de l'aula és menor. Del que es tracta és de tenir previst un ventall el més ampli possible de mesures d'atenció a la diversitat i de respectar el principi de no aplicar mai una mesura més segregadora mentre no s'hagi demostrat que no es pot atendre satisfactoriament l'alumne amb l'aplicació de mesures menys segregadores. ¿És millor tenir els alumnes amb n.e.e. integrats o segregats? És millor tenir-los integrats. Ara bé, ¿en qualsevol condició?, ¿en qualsevol circumstància?, ¿contra el parer dels professors que els han d'acollir a les aules? ... Doncs no. Evidentment hi ha dues coses a fer: una, anar creant les condicions perquè cada cop sigui més ampli el marge en què sigui acceptable que aquests alumnes estiguin integrats; i l'altra, no oblidar a l'alumne. S'ha de donar una resposta el més adequada possible a la diversitat de capacitats, interessos i motivacions dels alumnes en el context en el que estan, i això vol dir que tots els equips docents no són iguals, que les direccions no són iguals, que s'han d'anar creant les condicions i, evidentment, s'ha de tenir clar l'objectiu, el nord i la direcció. Però s'ha d'evitar la imposició, per decret o per Llei, és igual, d'unes suposades solucions, que en realitat mai ho són, idèntiques per a tots els centres i per a tot l'alumnat. Això és absurd i no suposarà cap millora; més aviat al contrari: empiorarà la situació.

Manel Seguer.- Gràcies César, com sempre les teves paraules seran un element de reflexió.